

INVENTARIS CONGO IN OOSTENDE
VERSIE 4 JULI 2023

Congo in Oostende

Vooraf

Deze nota kadert in het engagement van de Stad Oostende, sinds 2007 lid van de *European Coalition of Cities Against Racism*, om het beleid ter bestrijding van racisme en discriminatie te verbeteren. Eén van de doelstellingen van het actieplan van ECCAR focust op “Omgaan met de koloniale verwijzingen in de publieke ruimte”.

In deze nota wordt eerst een kader geschetst van de koloniale praktijk en de kritische stemmen daarop, gevolgd door een aantal uitgangspunten die in het oog moeten worden gehouden bij de aanpak van de Oostendse casus. Daarna worden de koloniale verwijzingen in Oostende in kaart gebracht, gevolgd door een aantal aanbevelingen ten aanzien van de overheid.

Koloniale praktijk en de kritische stemmen daarop

Kolonisatie is een systeem dat in essentie uitgaat van het superioriteitsgevoel van de kolonisator en van de ondergeschikte positie van de gekoloniseerde. De koloniale praktijk in Congo Vrijstaat en in Belgisch Congo werd daarbij gekenmerkt door een wreedaardig systeem van onderdrukking en uitbuiting van de Congolese bevolking. Leopold II is de figuur bij uitstek die met dit systeem in Congo wordt vereenzelvigd. Maar heel wat andere personen functioneerden mee in dit systeem. Meteen moet daar worden aan toegevoegd dat een onderscheid noodzakelijk is tussen de benadering van het systeem ‘kolonisatie’ en de persoonlijke inzet van andere individuen die vaak met de beste bedoelingen naar Congo trokken en er het beste van zichzelf hebben gegeven.

Van meet af aan – en zeker vanaf de jaren 1890- waren de wandaden in Congo gekend in België en daarbuiten. Openlijke kritiek kwam in eerste instantie van Britse, Amerikaanse en Scandinavische protestantse denominaties die in Congo actief waren. Belgische kritische stemmen waren er in diezelfde periode, maar beperkt in aantal. Doordat ze vooral in besloten contacten bleven hangen, zijn ze ook vandaag nog relatief onbekend.

Een tweede fase werd ingeluid in 1905-1906 naar aanleiding van de besluiten van de onderzoekscommissie die onder internationale druk door Leopold II was aangesteld in 1904. Dan gingen in België ook, openlijk en stevig, kritische stemmen op over wandaden en over het beleid van de staat zelf vanuit zowel de katholieke missie en het sociaal-katholieke milieu als vanuit de hoek van socialistische en links-liberale milieus. Die kritiek leidde ertoe dat in 1908 Congo een kolonie werd van België.

In het interbellum luidde de officiële Belgische retoriek dat het post-Leopoldiaanse regime in Belgisch-Congo leidde tot de zogenaamde ‘Pax Belgica’, waarbij verzet tegen de kolonisatie als uitzonderlijk en minimaal werd afgedaan. Onderzoek heeft echter aangetoond dat er niet alleen quasi permanent opstanden tegen de kolonisering waren, maar ook dat die bloedig

werden onderdrukt. De Pende-opstand uit de jaren dertig is de langdurigste geweest, maar was zeker niet de enige. De rede van Patrice Lumumba op 30 juni 1960 was dus niet een op zichzelf staande uiting van woede van één persoon, maar had diepe wortels in het koloniale systeem.

Meer dan twintig jaar na het officiële einde van de Congo als Belgische kolonie liidden de publicaties van Daniel Vangroenweghe en A.M. Delathuy (Jules Marchal) in 1985 een volgende fase in. Beide auteurs focussen op wandaden tijdens de Onafhankelijke Congo Staat. Eind van de jaren 1990 wakkerde de Amerikaanse publicist Adam Hochschild (1998) datzelfde vuur aan met nog meer effect op de onderzoekswereld en de publieke opinie. Ongeveer gelijktijdig (1999) vestigde de Vlaamse socioloog Ludo De Witte de aandacht op Belgische verantwoordelijkheid in de moord op de eerste Congolese premier Patrice-Emery Lumumba (1960-1961). Dit onderzoek leidde in 2000 tot de oprichting van een parlementaire commissie, de zogenaamde 'Commissie Lumumba', die zich boog over de wijze waarop de Belgische staat moet omgaan met die verantwoordelijkheid. Het werk van de commissie werd voorbereid door een team van wetenschappelijke onderzoekers. De Kamer van Volksvertegenwoordigers keurde de conclusies van de commissie goed op 5 februari 2002. De regering drukte tegenover de familie van Lumumba en het Congolese volk haar spijt uit en bood haar excuses aan voor het leed dat hun door de Belgisch houding was aangedaan.

Vanaf dan valt de kritiek op het koloniaal beleid van Leopold II en van België (1908-1960/1962) niet meer stil, zowel in de wetenschappelijke literatuur als in het publiek maatschappelijk debat. Kritiek op het koloniaal verleden wordt geleidelijk meer en meer geïntegreerd in het ruimere discours van de 'mentale dekolonisering'. De focus van afwijzing ligt nu niet zozeer op eerder incidentele wandaden maar op het globaal concept van kolonisering. In deze fase begint ook de inbreng van de Afrikaanse - in het bijzonder Congolese - diaspora door te klinken in het maatschappelijk debat hierrond, vooral in het zog van de herdenking van vijftig jaar Congolese onafhankelijkheid in 2010.

Met de omslag naar het derde decennium van de lopende eeuw trapt de dekoloniseringsgedachte een versnelling hoger met de heropening van het Africamuseum in Tervuren (december 2018), de VRT-reeks *Kinderen van de Kolonie* (jaarwisseling 2018-2019), de kerkelijke en politieke excuses voor de wijze waarop de kerk en België zijn omgegaan met de metiskinderen (respectievelijk 2017 en 2019), de activistische adrenalinestoot van de Black Lives Matter-beweging (2020) en de instelling van de zogenaamde 'Congo-Commissie' door de Kamer van Volksvertegenwoordigers (2020). De publicatie van het experten rapport voor die commissie (oktober 2021) (zie bijlage 1) is op zich reeds een duidelijke oproep voor nieuw concreet en consequent beleid van de Belgische overheid in haar omgang met het Belgisch koloniaal verleden. De spijtbetuiging van koning Filip voor de pijn die de Belgische kolonisatie heeft meegebracht bij de gekoloniseerde bevolking (juni 2020 en juni 2022), de ceremoniële overdracht van de lichaamsresten van de vermoorde premier Lumumba aan de Congolese regering en bevolking (20 juni 2022), het in langlopende bruikleen geven van een befaamd masker als teken van goodwill voor de restitutie van op de een of andere manier 'vervreemd' cultureel erfgoed (juni 2022), en de organisatie van daadwerkelijke ondersteuning van metiskinderen in de zoektocht naar hun familiale roots via het onderzoeksproject Resolutie-Metissen (2019-2026) zijn ondertussen de eerste tekenen van concrete uitvoering.

De mate waarin dit alles effect heeft op de publieke opinie en op de houding ten opzichte van de koloniale verwijzingen in de publieke ruimte is uiteenlopend. Diverse overheden namen reeds initiatieven in verband met een onderbouwde en globale aanpak van die problematiek. Dit leidde tot een aantal publicaties die voor lokale overheden nuttig kunnen zijn. Enkele voorbeelden zijn eveneens te vinden in bijlage 1.

In deze rapporten worden aanbevelingen geformuleerd voor de bevoegde overheden om eventueel initiatieven te nemen ten opzichte van de koloniale verwijzingen in eigen stad. De nadruk wordt daarbij telkens gelegd op het belang van een voorafgaand participatief project met aandacht voor de uiteenlopende interpretaties die in de publieke opinie leven.

Er werden en worden twee sterk uiteenlopende interpretaties gegeven aan het beleid van Leopold II. In het ene uiterste wordt de nadruk gelegd op ‘het beschavingswerk’ (onderwijs, bekeringen, ...) en de economische ontwikkeling. In de andere interpretatie wordt de klemtoon gelegd op het feit dat de gekoloniseerden ongevraagd en ongewild onderworpen werden, onder het Belgische regime gebukt gingen en dat het om economisch gewin ging.

Voor wat de concrete Oostendse casus betreft, wordt in de eerste interpretatie vooral gewezen op de urbanistische ingrepen - onder invloed van Leopold II - die de stad ten goede kwamen. In de tweede interpretatie wordt gesteld dat de financiering van die initiatieven gebeurde met ‘bloedgeld’.

Uitgangspunten

Bij een poging tot vertaling van deze algemene problematiek naar de Oostendse casus is het van belang om een aantal uitgangspunten scherp te stellen.

1. Het voorwerp van deze nota is in de tijd begrensd tot de jaren vanaf de regeerperiode van Leopold II tot vandaag. In de ruimte is hij beperkt tot sub-Saharaans Afrika en meer bepaald de voormalige Belgische kolonie en mandaatgebieden (Congo, Rwanda, Burundi). Het gaat hier dus niet over onder andere de koloniseringsinitiatieven vanuit de Zuidelijke Nederlanden (en meer bepaald vanuit Oostende) in de achttiende eeuw (Bengalen, Banquibazar, Brazilië) en de daarbij horende slavenhandel. Het gaat ook niet over de Belgische initiatieven in de regeerperiode van Leopold I (Rio Nunez, West-Afrikaanse kust, pogingen in de Filipijnen, Cuba...).
2. De verwijzingen in de openbare ruimte zijn op het eerste gezicht de meest opvallende uitingen van de kolonisatie en de legitimering ervan. Als uitingen van een Belgisch koloniaal nationalisme en economisch gewin, zijn ze gebaseerd op een vermeende blanke superioriteit. Contextualisering bij deze uitingen ontbreken vaak, zijn verouderd of niet afdoende.
3. “Dekolonisering van de openbare ruimte” moet worden gezien als een onderdeel van een democratiseringsproces in ons land waarbij aspecten van discriminatie in het onderwijs, bij huisvesting, bij het vinden van werk, ... eveneens aanbod komen. Dekolonisering is immers een aanhoudend proces, gebaseerd op participatie van

diverse betrokkenen: mensen in Oostende al dan niet met Centraal-Afrikaanse roots¹. Het gaat dus om veel meer dan ‘nieuwe bordjes’ hangen.

4. Een aantal instanties zijn Oostende al voor geweest in het realiseren van studiewerk omtrent “dekolonisering”. De in bijlage 1 geciteerde rapporten zijn daar voorbeelden van. Het is hier uiteraard niet de bedoeling dit alles over te doen, maar wel er in de mate van het mogelijke gebruik van te maken bij de vertaling naar de Oostendse casus.
5. Het opstellen van een inventaris waarbij de aanwezigheid van de kolonisering in Oostende zichtbaarder wordt gemaakt, impliceert op zich geen pleidooi voor het systematisch wegnemen van al deze sporen uit het straatbeeld of uit de samenleving als geheel. Op die manier zou het verleden worden uitgewist, wat niet de bedoeling kan zijn. Daarenboven moet rekening worden gehouden met diverse wettelijke of decretale bepalingen (copyright, klassering, ...). Ten slotte is uitvoering geven aan de opgesomde aanbevelingen geen bevoegdheid van de auteurs van deze nota. Een eventueel gevolg is een politieke beslissing die door de bevoegde overheid/overheden moet worden genomen. Het verdient daarbij vooral aanbeveling om de stad te zien als een soort “openluchtmuseum”, waar de bestaande sporen op een duidelijke en onverbloemde wijze gecontextualiseerd worden. Daarbij moet voor ogen worden gehouden dat de dominante groep in een stad zijn keuze niet kan/mag opleggen, maar in dialoog tot een degelijke contextualisering moet komen. Het komt immers niet aan één groep toe om te bepalen wat (erf-)goed is. “Dialoog” is hier het sleutelwoord.

Sporen algemeen

De sporen die in de samenleving verwijzen naar kolonisatie zijn van uiteenlopende aard en zijn al dan niet gemakkelijk als dusdanig te interpreteren.

1. **Intentionele koloniale herdenkingstekens.** Deze hebben als expliciete bedoeling om de koloniale activiteit te blijven herinneren en in de meeste gevallen – alvast bij de opmaak - op een verheerlijkende wijze. Deze monumenten zijn heel zichtbaar in het straatbeeld (standbeelden, plakkatens).
2. **Intentionele instrumenten voor koloniale propaganda.** Dit kunnen gebouwen zijn (van koloniale administratie; kantoren van banken met een koloniale link, scholen (vrij en officieel onderwijs), religieuze gebouwen, hele sites passend in een urbanisatieproject, kunstwerken, ...), straatnamen.
3. **Niet-intentioneel indirect koloniaal erfgoed.** Deze zijn soms goed zichtbaar of leesbaar, maar vaak zijn ze minder zichtbaar of heel moeilijk ‘leesbaar’. Het gaat hier

---

¹ Met “mensen met Centraal-Afrikaanse roots” worden hier personen bedoeld met roots in Congo, Rwanda of Burundi. In het op inclusie gerichte ‘Allemaal Oostendenaars’-beleid van de Stad Oostende wordt uiteraard aandacht besteed aan mensen uit andere delen van Afrika en andere werelddelen. Dit valt hier echter buiten ons bestek.

om erfgoed dat tot stand is gekomen met geld uit Afrika, of om plaatsen die een rol hebben gespeeld of nog spelen met betrekking tot de activiteiten van mensen met Centraal-Afrikaanse roots in België of van (oud-) koloniale in België. Het klassieke voorbeeld van een dergelijk spoor zijn de lokalen waar mensen met Centraal-Afrikaanse roots in België bijeenkomen of lokalen waar (oud-)koloniale hun bijeenkomsten organiseren of organiseerden of hun administratie hadden gevestigd. Het kan hier ook handelen over archieven met betrekking tot de kolonisatie of de dekolonisatie-initiatieven. Fotocollecties kunnen hier ook hun plaats vinden.

4. **Niet meteen of niet meer zichtbare koloniale verwijzingen.** De veranderingen in de publieke ruimte (door oorlogen, expansie van de stad, economische herbestemming van wijken) hebben vaak geleid tot urbanistische ingrepen, afbraak van gebouwen, verplaatsen van beelden. De koloniale verwijzingen zijn daardoor minder of niet meer zichtbaar.
5. **Niet-gerealiseerde koloniale verwijzingen.** Door de tijd die verloopt tussen ‘ontwerp’ en ‘uitvoering’ zijn bepaalde plannen niet gerealiseerd geworden. Dit gaat dan vooral over urbanisatie.

Sporen in Oostende

Hierna worden de concrete koloniale verwijzingen in Oostende voorgesteld. Het is algemeen bekend dat Leopold II een grote aandacht had voor urbanisatieprojecten. In Oostende kunnen een vijftal ‘wijken’ omschreven worden.

Er moet hier op worden gewezen op dat de vele veranderingen die zich in Oostende voordeden in de regeerperiode van Leopold II misschien ook zonder Belgische kolonie zouden zijn gerealiseerd, maar misschien later, trager, minder uitvoerig, ...

Bovendien is de definitie van ‘koloniale verwijzingen’ een heikel punt. Kunnen (en moeten?) alle verwijzingen uit de betrokken periode een koloniaal etiket krijgen? Bestaat dan niet het risico dat de vis verdronken wordt?²

Na de oplijsting van de koloniale sporen in Oostende volgt een overzichtelijke inventaris met ‘labeling’ van deze sporen aan de hand van de uiteenlopende aard die deze kunnen aan nemen en zoals deze geformuleerd werden op p. 4-5.

Een bijkomende bedenking is het ‘statuut’ van een aantal koloniale verwijzingen. Op het einde van zijn regeerperiode droeg Leopold II een aantal van zijn bezittingen over aan de Belgische Staat. Juridisch hebben deze niet alle hetzelfde statuut: kroondomeinen, domeinen en gebouwen ter beschikking van koninklijke familie; gebouwen ten dienste van derden; openbare domeinen en gebouwen; verhuurde gebouwen en domeinen. Deze werden ondergebracht in de “Koninklijke Schenking” (met een wettelijke regeling vanaf 1930). Het is

---

² Ik denk hier aan de bouw van de Heilig Hartkerk waartoe de stad zich verplichtte in het kader van de overdracht van bepaalde eigendommen van Leopold II aan Oostende (1912).

van belang om bij een eventuele actie ten overstaan van koloniale verwijzingen in Oostende die in de handen zijn van de Koninklijke Schenking met die diverse statuten rekening te houden.

De vijf wijken zijn:

1. **T-vormige as (Van Venetiaanse Gaanderijen tot Koninklijke Gaanderijen en van ‘Drie Gapers’ tot ‘Soldatenberg’)**. Dit is de urbanistische ingreep die het duidelijkst en tot vandaag koloniale verwijzingen bevat. Deze site is de meest gevoelige in de discussies over de koloniale verwijzingen in de publieke ruimte³. Het geheel bestaat uit straten, parken en gebouwen. Het omvat een oost-west-as: van de Venetiaanse Gaanderijen tot de Koninklijke Gaanderijen⁴ en een noord-zuid-as van ‘De Drie Gapers’ tot de ‘Soldatenberg’. Het belangrijkste en meest opvallende monument is uiteraard de beeldengroep aan ‘De Drie Gapers’ (ruiterstandbeeld van Leopold II, de Congolese bevolking, de Oostendse bevolking, het vrouwenbeeld) op de Koning Boudewijnpromenade. Het werd ingehuldigd op 19 juli 1931, wat gepaard ging met een indrukwekkende manifestatie in aanwezigheid van de koninklijke familie, politieke en militaire personaliteiten, oud-strijders en een talrijk publiek (uitvoerig gedocumenteerd in de collectie Antony). De makers ervan (de gebroeders Courtens) zijn nog geen 70 jaar overleden. Het is een geklasseerd monument.

Door de grote aandacht die de beeldengroep op de Koning Boudewijnpromenade krijgt, blijven de twee plakkaaten op dezelfde site nagenoeg onbesproken. Deze zijn ingehuldigd in september 1932. Oostelijk van de beeldengroep is een plakkaat ‘ter ere’ van Aristide Doorme aangebracht en ten westen een plakkaat met een lijst Congopioniers. Deze personen zijn nog niet grondig bestudeerd. In ‘De Mohikanen’⁵ worden ze wel even kort vermeld en gesitueerd.

2. **Opex/Vuurtorenwijk**. In het laatste kwart van de 19^e eeuw eerste instantie werd de oosteroever geurbaniseerd als woongebied voor de vissersbevolking. Deze laatste werd naar de oosteroever “verdreven” onder meer om een herhaling van de vissersopstand in het centrum van de stad te vermijden en om het cachet van de stad Oostende te verbeteren.

Een aantal straatnamen in deze “eerste Opex” verwezen naar Congo. Ze kwamen tot stand onder invloed van “De Koloniale van de Kust”, de vereniging van (ex-) kolonialen in Oostende (Honoré Borgers). Deze zijn niet alle gerealiseerd en zijn op enkele uitzonderingen na weer verdwenen.

Als gevolg van de latere urbanistische ingrepen (“verhuis” van de particuliere bewoning naar de zone ten zuiden van de Dr. E. Moreauxlaan; vestiging en afbraak van

³ Een voorbeeld: in 2021 publiceerde Daniël Van Groenweghe in het tijdschrift “De Plate” een artikel waarin hij het optreden van Aristide Doorme in Congo evalueerde. Zonder verwijzing naar dit artikel publiceerde “De Plate” enkele maanden later een onkritisch en foutief artikel van Gerard Daniëls over diezelfde figuur.

⁴ In de inventaris is ook het standbeeld van Koning Boudewijn opgenomen. Indien dit behouden blijft, moet worden overwogen of ook Albert I en Leopold III vermeld moeten worden.

⁵ ‘De Mohikanen’ is het tijdschrift van een vereniging van oud-kolonialen.

de haven gebonden industrieën; bouw van een nieuwe woonwijk (Opex) zijn de koloniale verwijzingen in deze wijk heel moeilijk leesbaar.

3. **Leopoldwijk** (op de Konterdam richting Zandvoorde). Deze wijk was gepland op de Konterdam (Stene) vanaf +/- 1880. De plannen werden maar deels gerealiseerd en de sporen zijn nagenoeg niet meer terug te vinden.
4. **Nieuwe Stad** (ten noorden en ten zuiden van de huidige Alfons Pieterslaan vanaf de Leopold II-laan tot Petit Paris, met inbegrip van het Leopoldpark). Deze 'Nieuwe Stad' moest de prestigieuze westelijke uitbreiding worden van de Stad Oostende en sloot aan bij de as "Drie Gapers" tot "Soldatenberg". Dit verklaart de aanwezigheid in deze wijk van de Koninklijke parochie Sint-Jozef, het burgerlijk hospitaal, de kazerne, de verbruikerscoöperatieve SEO (startkapitaal van Leopold II via Louis Delbouille) en de vele burgerwoningen ten noorden en ten zuiden van de Zuidlaan (vanaf 1912: Alfons Pieterslaan).
5. **Urbanisatieproject in Mariakerke**. De ontwikkeling van een gedeelte van Mariakerke via het "project-North" en de daaropvolgende initiatieven.

Daarnaast zijn er een aantal verwijzingen die niet tot één van de vijf wijken behoren.

6. **Beelden en plakaten**. Er is een redelijke kans dat niet alle plakaten met een koloniale link in Oostende zijn gerepertorieerd (vooral deze die zich eventueel in gebouwen bevinden). De buste van Leopold II in het Stadsmuseum dient hier te worden vermeld. Naast de eerder vermelde plakaten aan de Drie Gapers zijn tot nu gekend: het plakkaat aan de gevel van de kerk van Onze Lieve Vrouw ter Duinen en een graf van een Congolese soldaat op het kerkhof van de Stuiverstraat.
7. **Verspreide verwijzingen**. In deze rubriek kunnen straatnamen worden ondergebracht die over de stad verspreid zijn. De transformatie van de haven in 1905, maar ook gebouwen, gerealiseerd in de regeerperiode van Leopold II horen in deze rubriek thuis: Zeestation, Sint-Petrus- en Pauluskerk, Kursaal, Schouwburg, Postgebouw.⁶
8. **Oostendse figuren met een koloniale band**. De Smet de Naeyer (minister van Openbare Werken bij de renovatie van de haven in 1905); Auguste Beernaert (eerste minister op het moment van de oprichting van Congo Vrijstaat; auteur van publicaties waarin hij de politiek van Leopold II hekelde), Eduard De Cuyper (betrokken bij de urbanistische ingrepen in de stad); Louis Delbouille (leidde in opdracht van Leopold II de verkaveling en de verkoop van de gronden vrijgekomen door de ontmanteling van de stad); Antoine Dujardin (architect en medewerker van Delbouille; ontwierp heel wat huizen in de nieuwe verkavelingen); Honoré Borgers (vervulde één mandaat in Congo en was daarna journalist en drijvende kracht achter de propaganda ten gunste van de kolonie. Voorzitter van "De Koloniale van de Kust"); John North (investeerde (korte tijd) in Congo en kreeg in ruil de mogelijkheid op te treden als projectontwikkelaar van een gedeelte van Mariakerke); Lokale politici

---

⁶ Items uit deze rubriek zijn – behalve de straatnamen - (voorlopig) niet opgenomen in de inventaris. Congo in Oostende – versie 4 juli 2023

9. **verenigingen en groepen van (oud-)kolonialen.** Dit is een nog grotendeels onontgonnen terrein. Gekend zijn de Buffaloes Club (Langestraat) en de 'Aux Armes de la Ville' (Sint-Sebastiaansstraat). Fotocollecties (Antony; Luc), pers en interviews en interviewboeken (Fran Ryon; Bob Vanhee, ...) kunnen nadere toelichting verschaffen.
10. **Verenigingen van personen met Centraal-Afrikaanse roots in Oostende.** Dialoog met personen met Centraal-Afrikaanse roots zijn essentieel in het aan de gang zijnde proces. Vanaf wanneer zijn personen met Centraal-Afrikaanse roots in Oostende aanwezig? In welke mate zijn ze georganiseerd en geïntegreerd in de overige delen van de samenleving?
11. **Sporen in de culturele sector.** Welke beelden geven de culturele initiatieven in de stad?⁷ Het bestand van boeken (stadsbibliotheek) met een koloniale link; de programmatie in MuZee en De Grote Post; de voorstelling van de stad in het Stadsmuseum. In het erfgoed van de stad zijn wellicht nog de beeldjes 'knikkende zwartjes' te vinden die destijds in scholen en winkels stonden en die 'dankbaar' knikten bij het deponeren van een munt.
12. **Tijdelijke sporen.** Deze zijn per definitie nu niet meer zichtbaar. Voorbeelden zijn hier Trekking van de Koloniale Loterij in het Kursaal (jaren dertig); 1951: festiviteiten naar aanleiding van de 66^e verjaardag van de Congolese onafhankelijkheid (°1885); bezoek Mwami van Urundi aan Oostende.

---

⁷ Hier moet er worden op gewezen dat er in het jaarlijkse Bal du Rat Mort geen koloniale verwijzingen te vinden zijn.

Inventaris

Verwijzing	Label ⁸	Korte toelichting
1 Centrale T-vormige as		
Ruiterstandbeeld Leopold II	1	
Beeldengroep Congolese bevolking	1	
Beeldengroep Oostendse bevolking	1	
Beeld vrouw voor Leopold II	1	
Plakkaat Aristide Doorme	1	
Plakkaat "Congo-pioniers"	1	
Venetiaanse Gaanderijen	3	
Standbeeld Boudewijn I	3	
Koninklijk Chalet/villa	3	
Koningspark	3	
Koninklijke Gaanderijen	3	
Koningsstraat	3	
Koninginnelaan	3	
Congoplein	3	niet gerealiseerd, nabij Chaletstraat
Chaletstraat	3	
Prinsenhof	3	
Prinses Clementinaplein	3	
Buste Leopold II	1	verdwenen
Prinses Stefanieplein	3	
Koninklijke Stallingen	3	
Tennisclub	3	
Soldatenberg	3	eerder Albertlaan
Maria-Hendrikapark	3	
2 Opex/Vuurtorenwijk⁹		
Afrikalaan	2	
Sergeant de Bruynelaan	2	voorheen Amerikalaan
Cockerillstraat	2	
Congolaan	2	later Dr. Eduard Moreauxlaan
Leopoldstraat	2	
Stanleylaan	2	
Taboralaan	2	Opgenomen omwille WO I
3 Leopoldwijk		
Leopoldstraat	4	+/- Rokerijstraat
August Beernaertstraat	3	
"Café Léopold"	2	hoek Rokerijstraat-Zandvoordestraat
4 Nieuwe Stad		
Leopoldpark	1	

⁸ Het in deze kolom vermelde cijfer verwijst naar de 5 geïdentificeerde sporen, zie blz. 4-5 van deze nota.

⁹ Op de plannen voor de ontwikkeling van de Opex-wijk op de Oosteroever zijn wellicht nog meer namen van niet-gerealiseerde straten te vinden.

standbeeld Justin Maelfeyt	1	Verplaatst na aanleg Leopold II-laan
A.I.A-boot van Stanley	1	
Leopold II-laan	1	Eerder Leopoldlaan
Sint-Jozefskerk	3	
Scholen	3	
SEO	3	Rome-, Ieper- en Amsterdamstraat
Burgerlijk hospitaal	3	
Private woningen	3	
5 Mariakerke		
Wellingtonrenbaan	2	
Albertpark	2	
Northlaan	1	
Leopold Van Tyghemlaan	2	rond Albertpark
Sacré Coeur	3	verbinding met de T-vormige as
6 Beelden en plakaten		
Buste Leopold II stadsmuseum	1	
Bauwens	2	
Kerkhof Stuiverstraat	3	Zie bijlage
7 Verspreide verwijzingen		
James Ensorgalerij	3	eerder: Leopold II-galerij) ¹⁰
Graaf de Smet de Naeyerlaan	3	
Graaf de Smet de Naeyerbrug	3	
Demeybruggen	3	
Honoré Borgersstraat	2	
Van der Sweeplein	3	later Ernest Feysplein
Van Iseghemlaan	3	
Eduard De Cuyperstraat	3	
8 Oostendse figuren met een koloniale band		
De Smet de Naeyer	3	
Auguste Beernaert	3	
Eduard De Cuyper	3	
Louis Delbouille	3	
Antoine Dujardin	3	
Honoré Borgers	1	
John North	3	
Lokale politici	3	
9 (Oud)-Kolonialen		
Buffaloes Club	2	
Aux Armes de la Ville	2	
10 Personen met Centraal-Afrikaanse roots		
11 Culturele Sector		
Stadsbibliotheek	3	Literatuurlijst Luc Renders

¹⁰ Datum van naamsverandering? 1924 of 1954? Kon toen nog een straatnaam gegeven worden aan een levende persoon?

MuZee	3	Kunstwerken in collectie; koloniale monumenten (2019), foto's Jan Kempenaers
De Grote Post	3	programmatie
Stadsmuseum	2	Voorwerpen van de Koninklijke Schenking, de Stad Oostende en De Plate
Fotocollecties	3	Antony (Stad Oostende); Luc (De Plate), andere
Pers	2	
Knikkende zwartjes	5	
12 Tijdelijke sporen		
Koloniale Loterij Kursaal (jaren dertig)	2/5	Verhoudingen wit-zwart
66 ^e verjaardag Congolese 'onafhankelijkheid' 1951(°1885)	2/5	
Mwami Urundi in Oostende	3/5	

Aanbevelingen: algemeen

Gekoppeld aan het ‘koloniaal karakter’ van de sporen, kunnen algemene aanbevelingen geformuleerd worden:

1. Flankerend initiatief in de publieke ruimte opportuun
2. Contextualisering in de publieke ruimte
3. Contextualisering in ‘derde drager’ (bv. website, audiogids, infobrochure, stadsgids)
4. Verder te onderzoeken
5. Geen

Aanbevelingen Oostende

1. In straatnamen¹¹ worden vooral personen (militairen, ontdekkingsreizigers, politici, diplomaten, financiers, geestelijken, journalisten) en gebeurtenissen (veldslagen) vermeld.
> Voor de eerder vermelde straatnamen: de personen en de gebeurtenissen identificeren en de besluitvorming over de toekenning van de namen traceren.
2. Op zijn minst drie namen met een koloniale connotatie werden door een andere naam vervangen. De benaming Albertlaan (Soldatenberg) kwam buiten gebruik. In 1951 werd de Congolaan veranderd in Dr. Eduard Moreauxlaan. In 1924 of 1954¹² werd de “Leopold II-galerij” vervangen door “James Ensorgalerij”.
> Nagaan of die veranderingen meer te maken hadden met de wens de personen van de nieuwe benaming te eren dan wel met een ‘afwijzing’ van de koloniale verwijzing. Nagaan of de toevoeging ‘II’ aan de Leopoldlaan verband hield met het schrappen van de benaming Leopold II-galerij’. De notulen van de Gemeenteraad raadplegen en de tekst opsporen van de redevoering die burgemeester Van Glabbeke bij die gelegenheid uitsprak.
3. Een wijziging van een straatnaam kan verwarrend zijn en de huidige bewoners op kosten jagen. Straatnamen met een koloniale link daarom niet wijzigen, maar voorzien van een tweede alternatieve straatnaambord met een duidelijke link naar de gevolgen van het koloniale beleid (cfr. Etterbeek).
> Overwegen het gedeelte van de Leopold II-laan vanaf de Karel Janssenslaan tot aan het Vuurkruisenplein een andere naam te geven. Op dit gedeelte van deze laan is geen enkel adres gevestigd. Bij de toekenning van een straatnaam dient rekening te worden gehouden met de adviezen van de straatnamencommissie en met het besluit van de Stad Oostende om tot nader order de voorkeur te geven aan straatnamen die verwijzen naar vrouwen.

¹¹ Zie een voorbeeld van de discussies in bijlage 3

¹² Zie eerder in voetnoot 7

4. Bij bestaande monumenten flankerende initiatieven ondernemen. Vooral de site “Drie Gapers” komt daarvoor in aanmerking.
5. Contextualisering van het beeld van Justin Maelfeyt in het Leopoldpark (in de loop der jaren verplaatst naar een minder prominente plaats in het park).
6. Een bestemming overwegen voor de momenteel “verdwenen” buste van Leopold II (Prinses Clementinaplein) in geval deze weer opduikt.
7. Gebouwen met een koloniale link kunnen heel uiteenlopend van aard zijn. Het kan gaan om bankgebouwen of om gebouwen die hebben gediend voor de koloniale administratie. Ook plaatsen waar koloniale tentoonstellingen werden georganiseerd of gebouwen waar (oud-)kolonialen woonden en werkten vallen onder deze rubriek. Repertoriëring van gebouwen die onder deze rubriek thuishoren, is voor Oostende een eerste vereiste. Het verdient aanbeveling deze repertoriëring aan te vatten en daarbij ook aandacht te besteden aan gebruikte materialen (onder meer mahoniehout – o.a. Gerechtshof), stijlen (style Congo), friezen en namen van gebouwen (van onder meer hotels en “villa’s”).
8. Ruimte laten voor sporen van contestatie: afgehakte hand, rode verf, graffiti. Daarbij rekening houden met contestatie in beide richtingen: politiek gebruik van ‘dekolonisatie’: extreem rechts Vlaams nationalisme soms tegen Leopold II (tegen monarchie), soms pro Leopold II (tegen zgn. Arabische slavenhandel).

De hiernavolgende aanbevelingen zijn niet op de heel korte termijn te realiseren en vergen nader onderzoek. De talrijke lokale historici en anderen kunnen hier een bijdrage leveren.

9. Stapsgewijs aangepakt onderzoek zal het mogelijk maken om tot een volledige en onderbouwde inventaris te komen¹³.
10. De ontwikkeling van de wijken, vermeld in sporen 2 tot 6, in hun geheel op een multidisciplinaire wijze en vanuit een “dekoloniaal perspectief” bestuderen. Bij het luik “Opex” de modernisering van de haven betrekken.
11. De bezittingen op Oostends grondgebied in handen van de Koninklijke Schenking zorgvuldig in kaart brengen en hun huidige functie vastleggen.
12. Waarom en wanneer de Afrikaanse straatnamen op de Opex grotendeels verdwenen zijn, in dit onderzoek betrekken.
13. Klarheid scheppen omtrent het ontstaan en het gebruik van het woord ‘negerdorp’.

---

¹³ De op stapel staande Bibliografie van de Geschiedenis van Oostende geeft een overzicht van wat nu beschikbaar is. FRANÇOIS, Luc (red). Oostende beschreven. Oostende, Stadsbestuur-De Plate, 2023. Congo in Oostende – versie 4 juli 2023

Bijlagen

Bijlage 1

Het (niet-aanvaarde) eindrapport en de 128 aanbevelingen van de Congo-commissie kan worden geraadpleegd op:

- *Inleiding en Vaststellingen van de experten. Voorlopige vertaling uit het Frans* Brussel, Bijzondere Commissie Koloniaal Verleden, november 2022.
- *Aanbevelingen Bijzondere Commissie "Koloniaal Verleden"*. Brussel, Bijzondere Commissie Koloniaal Verleden, november 2022.

Enkele voorbeelden¹⁴ van rapporten over de wijze waarop met koloniale verwijzingen wordt omgegaan en/of kan worden omgegaan

- *Omgaan met koloniale verwijzingen in de publieke ruimte. Handreiking voor lokale besturen*. Brussel, Agentschap Integratie en Inburgering, oktober 2020, 33 p.
- *Dekoloniseer mijn stad. Rapport met aanbevelingen*. Gent, najaar 2020, 32 p.
- *Stad Gent dekoloniseert. Antwoord op het rapport 'Dekoloniseer mijn stad'*. Gent, Stad Gent, 18 februari 2021, 31 p.
- *Voor de dekolonisering van de openbare ruimte in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: een reflectiekader en aanbevelingen. Rapport van de werkgroep*. Brussel, Urban Brussels, februari 2022, 254 p.
- <https://www.monsmemorialmuseum.mons.be/events/expo-memoires-coloniales-au-coeur-du-hainaut> (Expo in Mons van 14.05.2022 tot 21.05.2023)

---

¹⁴ De acties zijn niet beperkt tot het uitbrengen van rapporten. In een aantal gevallen zijn ook concrete stappen gezet. Aan de UAntwerpen en de KULeuven en in de stad Gent werden de bustes van Leopold II verwijderd; in Brussel werd het standbeeld van Storms weggenomen. Ook in Halle en Mechelen werden initiatieven genomen. Deze opsomming is zeker niet limitatief.

Bijlage 2 – plakkaat Bauwens zijgevel kerk Onze-Lieve-Vrouw-ter Duinen

Bijlage 3 – Wijziging straatnamen; een voorbeeld.

Oostende krijgt Lumumbastraat

Oostende is van plan een straat of plein te noemen naar Patrice Lumumba, de eerste premier van Congo die in 1961 vermoord werd. Daarmee wil het stadsbestuur een tegengewicht bieden aan de sterke link van de stad met Leopold II. Het idee komt van gemeenteraadslid Wouter De Vriendt (Groen!), naar aanleiding van de 50ste verjaardag van de Congolese onafhankelijkheid én de acties van het lokale comité ‘Stoete Ostendenoare’ tegen het koloniale verleden van Leopold II. Bijna tot De Vriendts eigen verbazing wordt zijn voorstel aanvaard. ‘Een goed idee’, zegt burgemeester Jean Vandecasteele (SP.A).

Buitenrand sprokkelt
wereldnieuws(jes)

Met bijdragen van esn, dpa en
efo.